

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

Мартинюк А. П.

***Основи наукових досліджень
у лінгвістиці***

Навчально-методичний посібник

Харків

2007

УДК 81'1

ББК 81

М 29

*Друкується згідно з рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № ____ від _____)*

Рецензенти: докт. філол. наук, професор, зав. кафедри ділової іноземної мови та перекладу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Шевченко І.С.;
канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики Національного аерокосмічного університету імені Є. Жуковського "ХАІ" Рижкова В.В.

М 29 Основи наукових досліджень у лінгвістиці:
Навчально-методичний посібник / Мартинюк А. П. –
Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 40 с.

Навчально-методичний посібник містить курс лекцій, метою яких є ознайомити науковців-початківців філологічних спеціальностей з предметною сферою традиційних та новітніх лінгвістичних дисциплін, методами та методиками наукового пошуку, а також вимогами до студентських кваліфікаційних наукових робіт.

Посібник розраховано на студентів III курсу англійського перекладацького відділення.

УДК 81'1

ББК 81

© Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
2007

© Мартинюк А.П., 2007

РОЗДІЛ 1

Основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці: предметна царина та термінологічний апарат

Стан будь-якої науки у певний період розвитку визначається актуальними на цей час тенденціями наукової думки. Загальні тенденції у стилі наукового мислення називають парадигмами. Термін *парадигма* (від грецьк. *paradeigma* – приклад, зразок) був уведений у науковий обіг Т. Куном і вживався у межах фізики. Ю.С. Степанов адаптував цей термін для мовознавства. Під *парадигмою* він розуміє погляд на мову, пов'язаний з певною філософською течією і певним напрямом у мистецтві.

Кінець XX століття позначився зміною дослідницьких парадигм у гуманітарних науках. Наряду з традиційною механістичною парадигмою у гуманітарних науках взагалі й у лінгвістиці зокрема утверджується дискурсивна (або функціональна) парадигма. Зміна парадигм передбачає прийняття принципово нової *онтології*, тобто системи поглядів на об'єкт аналізу.

У *механістичній онтології* об'єктом аналізу лінгвістів є система і структура мови. У *дискурсивній онтології* дослідники виходять з припущення, що система мови не існує у вигляді словника і граматики; вона становить собою мета-конструкт, тобто плід наукового аналізу лінгвіста, який не можна спостерігати у природних умовах. Реально дослідник може спостерігати й досліджувати лише мовленнєву діяльність людини та її продукти – тексти. Відтак, об'єктом аналізу лінгвіста стає *мовленнєва діяльність людини*.

Мовознавчі науки, що орієнтовані на вивчення одиниць системи і структури мови різних рівнів, називають *внутрішньою лінгвістикою*. Відповідно, науки, що виходять за межі системи і досліджують мову як діяльність, – *зовнішньою лінгвістикою*.

Для внутрішньої лінгвістики ключовими є поняття 'система мови' і 'структура мови'. *Система мови* – це сукупність одиниць природної мови, пов'язаних між собою відносинами протиставлення (парадигматики). *Структура мови* – це сукупність одиниць, що пов'язані між собою лінійними відносинами (синтагматики).

Елементарні мовні одиниці формують *рівні мови*, тобто сукупності однопорядкових одиниць й набори правил, що регулюють їх використання й групування у різні класи та підкласи. Традиційно виділяють *фонемний, морфемний, лексичний* та *синтаксичний* рівні.

Рівні мови формують лише ті одиниці, які є здатними вступати в синтагматичні та парадигматичні відносини з одиницями свого рівня й ієрархічні відносини з одиницями іншого рівня.

За Ф. де Соссюром синтагматичні та парадигматичні відносини відповідають двом основним формам розумової діяльності людини (членуванню цілого на частини і групуванню елементів на основі асоціативної схожості) і, відповідно, підлягають або не підлягають безпосередньому спостереженню.

Синтагматичними називають відносини між одиницями мови лінійного характеру, що реалізуються у мовленні або його продукті – тексті, й відповідно, відкриті для безпосереднього спостереження.

Парадигматичними називають відносини, що є продуктом систематизації одиниць мови у свідомості дослідника/носія мови на підставі асоціативних зв'язків в межах певної метасистеми й відтак не підлягають безпосередньому спостереженню. Сутність парадигматичних відносин полягає у протиставленні й водночас об'єднанні одиниць мови в один клас на підставі відсутності/наявності спільної ознаки.

Парадигматичні й синтагматичні відносини пронизують усі рівні мови. Наприклад, фонема *p* у слові *pet* пов'язана синтагматичними відносинами з фонемами *e* та *t*, утворюючи лінійну послідовність *p – e – t*, й, у той же час, – парадигматичними відносинами з фонемою *b*, оскільки фонemi *p :: b*, що обидві належать до класу проривних (зімкнутих, вибухових), протиставлені одна одній за ознакою *дзвінкість/глухість*, й відтак *p* та *b* об'єднані з іншими глухими і дзвінками фонемами у відповідні класи. Морфема-флексія *-s* дієслова *works* пов'язана синтагматичними відносинами з морфемою-коренем *work* (*work – s*) й, водночас, парадигматичними з **нульовою морфемою** (*s :: zero*) в межах опозицій *третя особа :: перша/друга особа* (*he/she/it works :: I work; he/she/it works :: you work*); *однина :: множина* (*he/she/it works :: they work*); морфемою-флексією *-ed* та аналітичною словом-морфемою *will* (*s :: ed; s :: will*) в межах опозицій *менерішній час :: минулий/майбутній час* (*he/she/it works :: he/she/it worked; he/she/it works :: he/she/it will work*); переривчастою морфемою *is Ving* (*s :: is ... ing*) в межах опозиції *Non Continuous :: Continuous* (*he/she/it works :: he/she/it is working*); переривчастою морфемою *has Ved* в межах опозиції *Non Perfect :: Perfect* (*he/she/it works :: he/she/it has worked*) тощо. Слово *cup* у словосполученні *a cup of tea* пов'язане синтагматичними відносинами з *a*, *of* та *tea* (*a – cup – of – tea*) й парадигматичними зі словами, що позначають певну ємкість для утримання рідини – *bottle, pint, glass, gallon* тощо. Розповідне речення типу *John enjoys learning English* пов'язане синтагматичними відносинами з іншими реченнями в межах будь-якого тексту про вивчення

англійської мови й парадигматичними – в межах опозицій розповідне :: питальне (*John enjoys learning English :: Does John enjoy learning English?*); розповідне :: заперечне (*John enjoys learning English :: John doesn't enjoy learning English*) речення.

Синтагматичні й парадигматичні відносини використовують для систематизації одиниць мови. Синтагматично-парадигматична модель мови була запропонована Ф. де Соссюром, який порівнював мову з шаховою дошкою, що має вертикальні стовпці й горизонтальні стрічки кліточок. Ця модель передбачає виділення одиниць мови за матричним принципом. Основними поняттями цієї логічної матриці є поняття *синтагми* і *парадигми*.

Синтагма – це послідовність двох або більше одиниць у конкретному мовленні/тексті: фонем ($p - e - t$); морфем ($work - s$); слів ($a - cup - of - tea$); речень (*John enjoys learning English – He never misses any classes*). **Парадигма** – це (1) будь-який клас одиниць, які протиставлені одна одній і у той же час об'єднані за наявністю у них спільної ознаки: $p :: b$; $works :: worked$; *John enjoys learning English :: Does John enjoy learning English?* тощо; (2) клас одиниць, які займають одне й те ж саме місце у потоці мовлення й, відповідно, однакові позиції у вертикальних стовпцях матриці. Найчастіше говорять про **морфологічні парадигми**, які становлять собою набір усіх можливих граматичних форм слова як частини мови.

Одиниці нижчого рівня мови вступають у ієрархічні відносини з одиницям вищого рівня. Так, фонеми створюють звукові оболонки морфем, морфеми утворюють слова, слова – словосполучення й речення. Відповідно, за рівнями мови, що вони досліджують, виділяють такі науки, як *фонологія*, *граматика*, що поділяється на *морфологію* і *синтаксис*, і *лексикологія*.

Фонологія (від грецьк. $phone$ – звук і $logos$ – вчення) – це розділ мовознавства, що вивчає структурні і функціональні закономірності звукової системи мови. Цим вона відрізняється від **фонетики**, яка вивчає мовлення у його фізичному, акустично-артикуляційному аспекті. Основною одиницею фонології є **фонема** – одиниця звукової системи мови, що слугує для розпізнавання й розрізнення значення морфем, у структуру яких вона входить у якості мінімального компонента, а через морфеми – і значення слів. Сама фонема не має значення. Це одностороння одиниця мови.

Морфологія (від грецьк. $morphe$ – форма і $logos$ – слово, вчення) – розділ граматики, що вивчає структуру, закономірності функціонування і розвитку механізмів мови, що забезпечують побудову і розуміння його словоформ. Основними одиницями аналізу морфології є *морфема* і *словоформа*.

Морфема як послідовність фонем є мінімальною одиницею морфології, а **словоформа** як послідовність морфем – максимальною. Власне підґрунтям

виділення морфології у окремий розділ внутрішньої лінгвістики є здібність словоформ розкладатися на морфеми. Словоформа як певна послідовність морфем є максимальною одиницею морфології й мінімальною одиницею синтаксису. Морфема є двосторонньою одиницею, тобто вона має *означальне* і *означуване*, і тому є **мовним знаком**, що становить собою комбінацію смислу з певним акустичним образом. **Означальне** – це формальна сторона мовного знака, а **означуване** – смислова.

Морфеми поділяються на **лексичні**, репрезентовані *коренем*, й **граматичні**, репрезентовані *флексіями* (*book* – *s*; *smile* – *s*). Лексичні та граматичні морфеми різняться між собою за низкою параметрів:

(1) лексичні морфеми напряду пов'язані з нелінгвістичною дійсністю, тобто з предметами, подіями, ідеями тощо, які вони відображають, а граматичні морфеми – лише опосередковано, через лексичні морфеми, з якими вони сполучаються;

(2) граматичні морфеми, на відміну від лексичних, є зв'язаними, вони можуть функціонувати лише у сполученні з лексичними;

(3) граматичні морфеми, на відміну від лексичних, є релятивними, тобто такими, що диференціюють свої значення парадигматично, в межах опозицій у системі мови. Відповідно, значеннями граматичних морфем (флексій) опікується морфологія, а значення лексичних морфем (коренів) і цілих слів вивчає лексикологія.

Лексикологія (від грецьк. *lexikos* – такий, що має відношення до слова і *logos* – вчення) – розділ мовознавства, що вивчає слово у структурному (виділення слова як одиниці лексичного рівня мови, його морфемна структура), семантичному (лексичне значення слова) і функціональному (роль слова у структурі мови і мовлення) аспектах.

Структурний аспект полягає у встановленні критеріїв дискретності і тотожності слова: у першому випадку його порівнюють зі словосполученням для виявлення його ознак як окремої цілісної сутності; у другому – встановлюють інваріант слова, що лежить у основі його граматичних форм (словоформ), сукупність яких формує парадигму. Цим займається морфологія.

Семантичний аспект лексичних одиниць є предметом **лексичної семантики** або **семасіології**, яка досліджує типи значення слова. Окремою проблемою семасіології є вивчення *полісемії* (багатозначності) одиниць, що є проявом асиметрії мовного знака (одна форма і багато значень).

Семасіологію часто протиставляють **ономасіології** або **теорії номінації**, яка досліджує усі одиниці мови (насамперед лексичні і фразеологічні) з точки зору здійснення ними номінативної функції, тобто функції називання предметів, явищ, якостей, дій тощо. Якщо семасіологія йде від поняття про

об'єкт/явище до одиниці мови, яка його позначає, то ономасіологія спрямовує аналіз від об'єкта/явища до думки про цей об'єкт/явище і до позначення їх мовними засобами. Як семасіологія, так і ономасіологія є підрозділами **семантики**.

Словарна система мови досліджується у двох аспектах: системному та стратифікаційному.

Системний аспект спрямований на вивчення системних (парадигматичних) зв'язків між словами: з опорою на форму – *омонімії* й *паронімії* (об'єднання на підставі схожості й часткової схожості форми); з опорою на зміст – *синонімії* (схожість значення), *антонімії* (протилежність значення) тощо.

Стратифікаційний аспект передбачає виділення різноманітних словарних пластів на різних підставах: за сферою вжитку – загальноповживана лексика і стилістично маркована, тобто така, що вживається у певних умовах функціонування мови (поетична, наукова, професійна, аргі, діалектизм тощо); за емоційним забарвленням – нейтральна і емоційно маркована лексика; за історичною перспективою – неологізми, історизми, архаїзми; за походженням – інтернаціональна й національна лексика. У стратифікаційному аспекті лексикологія змикається із **стилістикою**.

Функціональний аспект спрямований на вивчення слова з точки зору його ролі у структурі й функціонуванні мови, а також його відносин з одиницями інших рівнів. Одним із об'єктів дослідження тут є сполучуваність слів. Розрізняються вільні (*a beautiful girl; a clever boy*) й ідіоматичні словосполучення (*to wind smb. round one's little finger*). Перші є предметом **синтаксису**, а другі – **фразеології**.

Синтаксис (від грецьк. *syntaxis* – побудова, порядок) – розділ граматики, що вивчає процес породження мовлення: сполучуваність та порядок слів в межах речення, загальні властивості речення як одиниці мови й висловлення як одиниці мовлення.

Речення – це будь-яка синтаксична структура (від слова і більше), що становить собою певне повідомлення. Головною ознакою речення є **предикативність**, тобто віднесеність предмета повідомлення до дійсності, що реалізується за рахунок співвіднесення предмета думки, – предметного компонента, вираженого підметом, з певною ознакою/якістю/властивістю/дією, що є приписувані предмету думки непередметним компонентом, вираженим присудком. Предикативність реалізується за рахунок **модальності**, вираженої категоріями способу, часу і особи. Порівн.: *a beautiful woman* та *The woman is/was/must be/must have been/ should be beautiful*.

У другій половні ХХ століття намітилося кілька тенденцій розвитку синтаксису: *семантичний синтаксис* та *комунікативний синтаксис*.

Семантичний синтаксис вивчає співвідношення між реченням та ситуацією, яку воно позначає, й подає речення як таке, що відбиває певну ситуацію реальної дійсності з певними учасникам або *актантами*, яким приписуються певні семантичні ролі в залежності від характеру *предиката*. Наприклад, у реченні *John broke the cup* актант *John* є агенсом (активним суб'єктом дії), а *cup* – пацієнсом (об'єктом дії); у реченні *John bought Mary a car* актант *John* є агенсом; *car* – пацієнсом; *Mary* – бенефіціантом, тобто актантом, що отримує вигоду від дії агенса.

Основним поняттям тут є поняття *пропозиції*, тобто семантичного інваріанта речення. Наприклад речення *John gave me the book/ Will John give me the book?/ John, give me the book/I believe that John gave me the book/John must have given me the book* мають одну пропозицію або інваріант, до складу якої входять актанти, репрезентовані предметним компонентом предикації (*John/book/1st person/me*), а також предикат, здатний набувати модальних та темпорально-видових характеристик: [(BUY) John, book, 1st person].

Пропозиція актуалізується у *висловлюванні*, де її предметні компоненти вступають у відношення *референції*, тобто співвідносяться з об'єктами і ситуаціями позамовної дійсності. На зміну традиційному погляду на референцію приходить інтенціональний підхід, де не слово як таке, а саме мовець вказує на той чи інший об'єкт, тобто акт референції здійснюється мовцем інтенціонально. Відтак, референція залежить від інтенції мовця і умов контексту.

Саме таке розуміння референції притаманно *комунікативному синтаксису*, що вивчає речення, актуалізоване у мовленні, тобто *висловлювання* й умови їх функціонування, насамперед використання висловлювань для досягнення певної мети у певній ситуації. Так, поняття висловлювання розширюється до поняття *мовленнєвого акту*, яке стає основним об'єктом вивчення нової дисципліни – **прагматики**.

Семантика (від грецьк. *semantikos* – те, що позначає) – розділ мовознавства, що вивчає зміст або інформацію, яку передають одиниці мови усіх рівнів (слова, граматичні форми слова за рахунок морфем, словосполучення, речення). Семантика є розділом семіотики, тобто науки про властивості знакових систем. Однією із таких систем є мова. **Семіотика** складається з трьох частин: (1) **семантики**, що вивчає відношення знаку до означуваного; (2) **синтактики** – відношення знаків між собою (насамперед, вільні словосполучення; проблеми сполучуваності слів взагалі); (3) **прагматики** – відношення знаків до індивіда, який ними користується.

Традиційна семантика залишається в межах системи (внутрішня лінгвістична дисципліна) і розглядає відношення в межах мовного знаку. Традиційно учасниками цього відношення вважають *означальне* (словоформу) й *означуване* (смысл, асоційований зі словоформою). Означальне є співвіднесеним, з одного боку, з конкретним об'єктом дійсності, який воно позначає, – *референтом*, або класом об'єктів – *денотатом*, а, з другого боку, – з *поняттям* про цей об'єкт, – *сигніфікатом*.

Денотат – це інформація про об'єкт немовної дійсності, а **сигніфікат** – інформація про той спосіб, яким цей об'єкт відображений у свідомості індивіда; тобто це вже не клас об'єктів/ситуацій, а набір ознак, на підставі яких ці об'єкти об'єднані в один клас і протиставлені іншим класам; сигніфікат відповідає наївному поняттю про об'єкт, порівн.: *The tiger is a dangerous animal* (конкретний тигр – референт; клас тигрів, тобто тигр як вид – денотат; ознаки 'тварина'; 'хижак'; 'ссавець' тощо – сигніфікат).

Денотативне значення протиставляють *конотативному*. Конотативний тип значення включає у структуру мовного знака індивіда. Відбувається вихід за межі системи й, відповідно, за межі внутрішньої лінгвістики за рахунок підключення фактора мовця. У фокусі уваги дослідника опиняється не абстрактна система мови, а індивід як носій мови. Якщо денотативне значення категоризує об'єкт, відносячи його до певного класу і задовольняючи запитання ЩО ЦЕ?, порівн.: *mother, table, woman, love* тощо, то прагматичне значення передає відношення мовця до цього об'єкта.

Конотація – це компонент значення мовного знака, який доповнює його денотативний та граматичний зміст на основі асоціативно-фонового (емпіричного, культурно-історичного, світоглядного тощо) знання представників певної лінгвокультури про властивості означуваного (денотата).

Конотативний компонент включає: (1) *оцінку* денотата, яка, в залежності від наявності або відсутності (2) *образності*, може бути *раціональною* або (3) *емотивною*. Раціональна оцінка кваліфікує об'єкт у термінах *добре* :: *погано*, а емотивна викликає певне *почуття-ставлення* до референта: *зневагу, презирство, схвалення, замилювання* тощо, порівн.: *a beautiful woman – a goddess; an untidy woman – an old bag; aggressive woman – a battle-axe/warhorse/bitch*, де образ богині викликає замилювання; старої мішкуватої валізи – зневагу; бойової кобили – іронічне ставлення тощо. Взаємодію оцінності, образності й емотивності називають **експресивністю**. Характер експресивності визначає умови функціонування того чи іншого мовного знака, тобто його **функціонально-стилістичну доречність**. Наприклад, *a beautiful woman* є адекватним у будь-якій ситуації комунікації (офіційній/неофіційній) й при будь-яких статусно-рольових відносинах між

співрозмовниками, а *cookie* – лише у неофіційній ситуації при симетричних статусних відносинах співрозмовників, можливо навіть налаштованості на несерйозну тональність спілкування; *bitch* – лише у ситуації, де метою мовця є пряма образа референта.

Включення у знакове відношення **мовця** мало великі наслідки і сприяло розвитку одразу кількох дисциплін: (1) **прагматики** (відношення між знаками й індивідами, які цими знаками користуються); (2) **когнітивної лінгвістики** (що стоїть за знаком у свідомості індивіда); (3) **функціональної стилістики** (функціонально-стилістичні умови вживання знака індивідом).

Прагматика (від грецьк. *pragma*, *pragmatos* – діло, дія) – область мовознавства, що вивчає вплив комунікантів один на одного за допомогою мовних знаків. Активний розвиток прагматики почався у 70-х роках ХХ століття. Прагматика – це вихід за рамки внутрішньої лінгвістики; це сфера спільної діяльності психологів, соціологів, філософів і логіків, оскільки прагматичні значення пов'язують мовні знаки з ситуацією мовлення (офіційна/неофіційна), зі станом комунікантів у момент мовленнєвої взаємодії, їх намірами, мотивами, інтенціями, правилами ввічливості (Дж. Ліч), правилами співробітництва (Г. Грайс), паралінгвістичними засобам (жестами, мімікою).

Внутрішньо науковим стимулом для розвитку прагматики стало вчення про **пропозицію**, що включало ідею референції у її інтенціональному тлумаченні. Основним поняттям прагматики є **мовленнєвий акт**. Суть ідеї мовленнєвого акта полягає у тому, що ми, промовляючи речення у ситуації спілкування, здійснюємо певну дію: відсилаємо до певних об'єктів (людей/речей), інформуємо про щось, просимо, обіцяємо, вибачаємося, вимагаємо, хвалимо, ображаємо тощо, тобто здійснюємо цілеспрямовану мовленнєву дію згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими у даному суспільстві. Мовлення постає як цілеспрямована діяльність.

У **структурі мовленнєвого акта** віділяють локутивний, іллокутивний і перлокутивний компоненти. **Локуція** – це власне продукування мовлення або пропозиціональний акт, що включає референцію і предикацію. **Іллокуція** – це центральний компонент, комунікативний намір або інтенція. **Перлокуція** – це результат мовленнєвого впливу; результат мовленнєвої дії. Саме за характером іллокуції/перлокуції здійснюється більшість класифікацій мовленнєвих актів: поздоровлення, обіцянка, погроза, констатація, вимога, прохання тощо.

Промовляючи речення (здійснюючи акт висловлювання) *John has a wonderful car* мовець здійснює **акт референції**, співвідносячи актанта *John* з конкретною людиною, а *car* – з автомобілем; приписує їм певні відносини – суб'єкт володіння/об'єкт володіння (акт предикації). При цьому мовець

повідомляє адресату певний факт (іллокуція), і на основі цього повідомлення адресат здійснює оцінку автомобіля/ робить комплімент/ докоряє тощо (перлокуція).

Стилістика (від лат. *stilus, stylus* – паличка з гострим кінцем для письма, манера письма). Спочатку термін ‘стилістика’ використовувався на позначення розділу мовознавства, предметом якого було вивчення структури одиниць, більших, ніж речення й групування їх в абзаци. Таке трактування було характерним для американських дескриптивістів 40-х-50-х років XX століття, які вивчали аранжування елементів структури мови у мовленні, від морфеми до речення. Потім стилістика переросла у науку, що вивчає закономірності побудови тексту. Побудова тексту передбачає вибір мовцем мовних форм із заданих можливостей – фонетичних, граматичних, лексичних, синтаксичних і комбінації їх у одному акті мовлення. Такий підхід ліг в основу поняття функціонального стилю.

Функціональний стиль – це різновид літературної мови, який ґрунтується на різних типах мислення (побутовому, науковому, публіцистичному, естетичному тощо) і характеризується сукупністю мовних засобів, що відповідають цим типам мислення, а також принципам і прийомам добору одиниць мови учасниками спілкування залежно від змісту, контексту та ситуації, в яких вони перебувають.

У цьому аспекті функціональна стилістика змикається із **соціолінгвістикою**. З іншого боку, поняття функціонального вибору передбачає наявність у мові одиниць, що мають одне або близьке денотативне, але різні конотативні значення, що пов’язує стилістику з **прагматикою**.

Класична стилістика є розділом мовознавства, що опікується: (1) **стилем** як різновидом мовлення, закріпленим у певній лінгвокультурі за певною сферою функціонування мови і маркованим певними фонетичними, лексичними і граматичними особливостями; (2) **експресивними засобами**, до яких належать як окремі мовні одиниці, що мають конотативне значення (таке, що на відміну від денотативного, яке категоризує об’єкт, відносячи його до певного класу, і задовольняє питання **ЩО ЦЕ?**, надає додаткову інформацію про цей об’єкт; (3) **тропами** (метафора, метонімія, порівняння тощо).

Стилі поділяються за: (1) характером основного лексичного пласта – на *високий (книжний), нейтральний і низький (простонародний, розмовний або фамільярно-розмовний)*; порівн.: *John’s dear parent is going to his heavenly home* (книжний); *John’s father is dying* (розмовний нейтральний); *John’s old fella’s on his way out* (фамільярно-розмовний); (2) за сферою функціонування – на розмовно-побутовий, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художньо-белетристичний та конфесійний.

Соціолінгвістика вивчає так звані *соціолінгвістичні перемінні*, які, з одного боку, співвідносяться з певним рівнем мовної структури (фонологічним, морфологічним, синтаксичним, лексико-семантичним), а з іншого – з варіюванням соціальних ситуацій використання мови. Однією з основних проблем соціолінгвістики є проблема соціальної диференціації мови на усіх рівнях структури і, зокрема, характер взаємозв'язків між мовними і соціальними структурами. Диференціація мови охоплює як соціально-статусну (обумовлену різноманітністю соціальної структури: соціальні класи; професійні групи; територіальні групи; гендерні групи; вікові групи), так і ситуативну (ситуації спілкування: офіційні/неофіційні). Від соціолінгвістики відмежовується **гендерна лінгвістика**.

Особливо цінним є виникнення у надрах соціолінгвістики поняття **мовного колективу**, що характеризується наявністю однієї мови, культури і соціальної взаємодії між людьми. Це поняття є доволі продуктивним і використовується у **дискурс-аналізі**.

У межах дискурсивної парадигми особливо бурхливого розвитку набуває **когнітивна лінгвістика** – наука, що вивчає ментальні структури репрезентації знань і досвіду людини. Основною одиницею когнітивної лінгвістики є *концепт*. Якщо *поняття* – це абстрактна сутність, набір певних ознак, то **концепт** – це ментальна одиниця; елементарна одиниця структурованого знання. Не всі концепти є вербалізованими, але лінгвістика вивчає саме вербалізовані концепти. Вербалізовані концепти прирівнюються до значень одиниць мови. Проте, репрезентація концепту у мові не обмежується конкретною одиницею. Він може бути репрезентованим цілою низкою різноманітних одиниць: від слова до тексту.

Окреме місце у ряду дисциплін дискурсивного циклу займає **психолінгвістика**, що опікується вивченням когнітивних механізмів продукування і сприйняття мовлення.

Ще одну гілку репрезентує **лінгвокультурологія**, що досліджує культурно специфічні концепти, які відбивають взаємодію між мовою і культурою. Для російської культури такими є, наприклад, ДУША, НОСТАЛЬГІЯ; для англійської – ПРИВАТНІСТЬ; французької – ВМІННЯ ЖИТИ тощо.

Інтегральною лінгвістичною дисципліною є **дискурс-аналіз** як сфера вивчення мовленнєвої діяльності людини, виходячи з її соціокультурної і психологічної обумовленості, що поєднує прагматику, а також когнітивну лінгвістику, соціолінгвістику й психолінгвістику та вивчає мовленнєву діяльність людини у аспекті породження/сприйняття; функцій, інтенцій; когнітивних механізмів; а також з урахуванням соціальних і культурних чинників.

РОЗДІЛ 2

Методологічне підґрунтя лінгвістичного аналізу

У науковому дослідженні слід розмежовувати *методологію*, *метод* і *методику*.

Методологія – це застосування певних принципів світобачення у процесі дослідження, тобто співвіднесення отриманих даних з іншими фундаментальними науками і, насамперед, філософією. Методологія визначає метод і методику дослідження. **Метод** відповідає методології – підходу до досліджуваного матеріалу, його теоретичному осмисленню. **Методика** – це сукупність прийомів *відбору*, *систематизації* й *опису* матеріалу.

2.1. Філософсько-методологічне підґрунтя лінгвістичних досліджень

Механістична парадигма лінгвістики ґрунтується на **позитивістській філософії (об'єктивізмі/об'єктивному реалізмі)**. Реалізм, беручи свій початок в антропологічній концепції Аристотеля, проектує структурні властивості зовнішньої реальності на структуру мови. Як джерело значення одиниці мови розглядають *референцію*, яку розуміють як співвіднесеність одиниці мови з об'єктами та явищами немовної реальності. На сьогоднішній день цей підхід є імпліцитною філософсько-методологічною основою переважної більшості лінгвістичних досліджень.

Популярність реалістичної схеми пояснюється її простотою. Інтроекція вказує індивіду на те, що його/її свідомість відбиває попередню ментальну діяльність. Коли індивід починає звертати увагу на зміст своїх знань, загальна структура його/її когнітивної системи вже сформована і його/її рефлексія спрямовується на вже сформовані знання, походження та природа яких для нього/неї закриті. Індивід протиставляє себе реальності, яку він пізнає. Звідси дуалістична репрезентація Я та зовнішнього світу, у якій вони мають власний незалежний зміст.

У межах філософії реалізму презентацію дійсності у мові й мовленні пояснюють за допомогою *метафори віддзеркалення*, а у трактуванні власне мови виходять із *метафори мови-інструмента*, тобто набору одиниць різного рівня і правил, якими носії мови користуються в процесі комунікації.

У межах об'єктивізму мовний знак постає як апріорна сутність: *семіозис розгортається від предмета до думки про предмет, а від думки до знака (словоформи), що дозволяє здійснити вказування на предмет думки, репрезентуючи його; знак віддзеркалює властивості предмета*.

Альтернативу об'єктивному реалізму становить **номіналістський підхід**. Епістемологія номіналізму виходить з гіпотези **зумовленості сприйняття індивідом зовнішньої дійсності структурною організацією мовної (концептуальної) системи**. Ця концепція бере свій початок в ідеалізмі Е. Канта, який ставить знання суб'єкта в залежність від роботи органів чуття та властивостей розуму. Іншим джерелом ідеї мовної зумовленості сприйняття світу можна вважати І. Гердера, у працях якого мову визначено не тільки як інструмент, але і як 'сховище' і навіть 'форму' для думки. 'Сховище,' тому що досвід і знання попередніх поколінь акумульовано в мові й передано через неї наступному поколінню. 'Форма', тому що індивід мислить завдяки мові. Ці концепції набувають розвитку в працях В. фон Гумбольдта, який розглядає мову не як мертвий продукт, а як творчий процес, не продукт діяльності, а діяльність, а також у роботах О.О. Потебні, І.А. Бодуена де Куртене, Р.О. Якобсона та ін.

У другій половині ХХ століття номіналістські ідеї набувають потужного розвитку на підґрунті пост-структуралістської філософії у працях М. Фуко, Ж. Лакана, Ж. Дерріди та ін. Пост-структуралістські спроби ревізії традиційних уявлень про структуру мовного знака приводять до деконструкції референційної функції мови: оскільки у пост-структуралістів дійсність виступає в опосередкованій дискурсом формі, фактично в одній площині опиняється як власне 'дійсність', так і її 'рефлексія'. Відношення між означальним і означуваним підміняють відношенням одних лише означальних, що теоретично відкидає будь-яку можливість зв'язку означального з немовною дійсністю.

Особлива роль належить гіпотезі 'лінгвістичної відносності' Сепіра-Ворфа: "Ми класифікуємо природу в тому напрямі, який підказує нам мова. Ми виділяємо у світі явищ ті чи інші категорії та типи зовсім не тому, що вони є самоочевидними, навпаки, світ постає перед нами як калейдоскопічний потік вражень, організованих нашою підсвідомістю, іншими словами, здебільшого мовною системою, що зберігається в нашій свідомості. Ми класифікуємо світ, організуємо його в поняття й розподіляємо значення саме таким, а не іншим чином, в основному, тому, що ми є учасниками угоди, яка приписує саме таку систематизацію. Ця угода має силу для певної мовної спільноти й закріплюється в системі моделей нашого світу" (Б. Уорф 1960, с. 164).

У межах суб'єктивізму знак постає як продукт діяльності свідомості людини: для того, щоб свідомість людини могла відобразити об'єкт матеріального світу як предмет думки (референт), цей об'єкт повинен бути виділеним свідомістю як дискретна сутність: предмет (референт) діє на свідомість, свідомість категоризує цей предмет як значущий фактор середовища, що діє на свідомість і який необхідно враховувати у подальшій

взаємодії з середовищем; *знак є продуктом розумової діяльності, функцією якого є трансляція смислу; він відображає не реальні властивості об'єкта, а лише уявлення про цей об'єкт.*

У надрах пост-структуралістської філософії починаються пошуки 'третього' шляху, який би міг подолати антитетичність філософії реалізму і номіналізму як у відповідях на 'вічні' філософські питання, так і у власне їх формулюванні, що згодом призводять до *дискурсивного перевороту* в гуманітарних науках й формуванню нової когнітивно-дискурсивної онтології.

На статус методології дискурсивної онтології претендує **феноменологія**, яка пропонує нове розуміння науковості, що не зводиться до моделі природничих наук. Як і позитивізм чи емпіризм, феноменологія визнає можливість здобуття об'єктивного наукового знання, виносячи за дужки існування зовнішньої об'єктивної реальності, наданої в досвіді. На відміну від позитивізму чи емпіризму, феноменологія визнає можливість здобуття систематичного, критичного, загального й методичного знання, яке відповідає критеріям науковості, не тільки з емпіричного світу речей, але й з актив свідомості, світу феноменальності.

Сучасна феноменологія спирається на ідеї Е. Гуссерля, що беруть свій початок у працях Г. Гегеля, Дж. Локка, Д. Юма, Дж. Мілля, В. Вундта. У центрі феноменологічної концепції Е. Гуссерля поняття *інтуїції* трактоване як *присутність певного предмета у свідомості*. Ця присутність пов'язана з двома типами інтуїції, так званими модальностями. **Модальності** співвідносяться з різними об'єктами: по-перше, *'реальними'* об'єктами, що існують у межах просторово-часових і каузативних відносин; по-друге, об'єктами *неемпіричної природи*, актами інтуїції, наприклад, концептами, ідеями, образами, уявленнями тощо. Феномени свідомості співвідносяться лише з уявленням про об'єкт, а не з його реальним буттям. За Е. Гуссерлем, сприйняття емпіричного трансцендентального об'єкта – це всього лише один тип присутності. Привілейованого статусу йому надає емпіризм, роблячи його зразком об'єкта пізнання. Феноменологія встановлює примат свідомості як привілейованої сфери буття. Сутність свідомості визначено її *інтенціональністю*, тобто постійною спрямованістю на об'єкт, емпіричний трансцендентальний чи внутрішній, іманентний.

У межах феноменологічного підходу мовну систему слід розглядати як ментальну проекцію, форму присутності єдиного даного в досвіді феномена – мовного матеріалу, реалізованого в мовленнєвій діяльності. Виділення Ф. де Соссюром системи мови (langue) як об'єкта лінгвістики змусило мовознавців абстрагуватися від індивіда як носія і творця мови, що призвело до уречевлення, наукової фетишизації мовної системи як деякої абстрактної

сутності, формально-логічного аспекту мовленнєвої діяльності, на шкоду іншим аспектам. Тим часом, такі властивості мовлення, як акціональність (діяльнісний характер) і контекстуальність роблять його відмінним від мови й мовного матеріалу. Феноменологічний підхід дозволяє зрозуміти, що в природі, у своєму природному стані, мова не існує у вигляді словника й граматики: “... мова як фізичне явище взагалі не існує” (І.А. Бодуен де Куртене, 1963, с. 7). Отже, вивчення мови передбачає вивчення мовленнєвої діяльності людини.

Сутність уявлення про мову як діяльність передає Л.П. Якубинський, зазначаючи, що “мова як різновид людської поведінки... є факт психологічний (біологічний), як прояв людського організму, і факт соціологічний, як такий прояв, який залежить від спільного життя цього організму з іншими організмами в умовах взаємодії” (Л.П. Якубинський, 1986, с. 17).

У феноменологічному ракурсі мову не можна розглядати як інструмент, що обслуговує яку-небудь іншу людську діяльність, тому що вона більше не уподібнюється до абстрактного уречевленого конструкту, а, по суті, і є власне діяльність.

У межах феноменології знак як явна матеріальна сутність спочатку є даним людині як організму через органи чуття, але даний як фізичний компонент середовища, джерелом якого є інший організм (інша людина, насамперед, її свідомість), який може стати, а може і не стати значущим фактором (каузально релевантним) у ситуації взаємодії з ним організму (свідомості). Набуття знаком статусу каузально релевантного фактора (і, відповідно, наділення його значимістю) не змінює його матеріальної природи, але втягує у динамічну систему відносин між двома організмами (свідомостями). Тобто, **зв'язок мисль – знак виникає як наслідок встановлення значущого зв'язку між двома організмами (свідомостями), і цей зв'язок має біо-соціальну основу.** Взаємодія між організмами орієнтована на збереження екологічної системи ‘організм – світ’.

З точки зору феноменології, класичний семантичний трикутник дає урізану картину, бо не враховує реального положення речей, а саме: не враховує іншого організму як необхідної умови реалізації мовного значення.

Такий підхід дозволяє подолати дихотомію *мова :: мовлення*, дає нове нелінійне уявлення про предмет лінгвістики як мовленнєву діяльність носіїв мови і створює можливість застосувати дослідницький апарат лінгвістики до вивчення власне носія мови, відкривши доступ до формування структури людської свідомості, знань, оцінок, поведінкових настанов.

2.2. Основні методи лінгвістичного аналізу

Методи лінгвістичного аналізу можна умовно поділити на *універсальні*, *традиційні* та *дискурсивні*.

До *універсальних* належить **гіпотетико-дедуктивний метод**. Він передбачає збір фактичного мовного матеріалу, побудову гіпотези і перевірку її істинності на нових фактах (за Л.В. Щербою).

Гіпотеза – це особлива форма знання, припущення, яке пояснює явища, що підлягають спостереженню, і яке вимагає перевірки і доказів для того, щоб стати науковою теорією.

Гіпотетико-дедуктивний метод містить наступні етапи: (1) встановлення критеріїв *відбору фактичного матеріалу*, що репрезентує об'єкт дослідження; джерелом може бути художня література (проза, драма, поезія), публіцистична, наукова література, транскрибоване живе мовлення, опитування інформантів, асоціативний експеримент, словники тощо; (2) узагальнення матеріалу **індуктивним** методом, тобто *на підставі умовиводу, в якому думка йде від одиничного факту до узагальнення*; так створюється **теорія** – певна система ідей, які дають наукове пояснення явищу чи класу явищ; (3) теорія зіставляється з уже існуючими, виявляються протиріччя і спільні моменти; (4) етап **дедукції**, тобто *виведення нової ідеї з наявних даних суто логічним шляхом*; (5) перевірка нової теорії шляхом співставлення її з отриманими фактами. Головним прийомом тут є **класифікація** або таксономія. Запорукою правильної класифікації є *однотипність критеріїв*.

Традиційні методи охоплюють (1) методи аналізу *синтагматичних відносин* та (2) *парадигматичних відносин*.

Найбільш поширеним методом аналізу парадигматичних відносин є **метод опозицій**. Метод тут неможливо розмежувати з теорією. Основоположником учення про опозиції є Н.С. Трубецької, один із засновників Празької лінгвістичної школи. Вчення про опозицію ґрунтується на відомій тезі Ф. де Соссюра про те, що “весь лінгвістичний механізм обертається навкруги тотожностей і відмінностей, причому ці останні – лише зворотна сторона перших”.

Опозицію визначають як протиставлення двох мовних одиниць на підставі спільних і відмінних (диференційних) ознак; семантично релевантну відмінність за однією ознакою при спільності решти.

Опозиції поділяються на бінарні / привативні, градуальні та еквіполентні.

До **привативних опозицій** належать такі, де один член характеризується наявністю, а другий відсутністю диференційної ознаки, порівн. категорії числа, Continuous :: Non-Continuous, Perfect :: Non-Perfect в англійській мові, де один із

членів опозиції, що репрезентує категорію (правий), є маркованим за певною ознакою (числа, процесуальності, завершеності дії до певного моменту), а другий (лівий) – немаркованим, тобто таким, що характеризується відсутністю ознаки (*girl :: girls, walks :: is walking, comes :: has come*).

Еквіполентні опозиції характеризуються якісною відмінністю ознаки, а не її наявністю або відсутністю, порівн. категорію роду в англійській мові, де чоловічий, жіночий і середній роди є маркованими за наявністю якісно різних ознак (приналежність до чоловічої статі, жіночої статі або класу неістот).

Градуальні опозиції характеризуються різним ступенем однієї ознаки, порівн. категорію ступенів порівняння прикметників, де кожен член відбиває різний ступень прояву якості, вираженої прикметником (*nice – nicer – the nicest; beautiful – more beautiful – the most beautiful*).

Метод опозицій використовується для побудови граматичних категорій або класифікації лексики: віднесення її до різних пластів на підставі даних компонентного аналізу.

Іншим широко застосовуваним методом аналізу парадигматичних відносин є **компонентний аналіз**. Компонентний аналіз здебільшого використовується для розкриття семантики слова, але знаходить застосування також у фонології, морфології та синтаксисі (О.В. Гулига, О.І. Шендельс). Він передбачає розкладання слова на складники – семантичні компоненти (семи, семантичні множники, диференційні семантичні ознаки, семантичні параметри, ноєми тощо). Найбільш поширеним є термін ‘сема’.

Сема є елементарним складником значення слова або іншої мовної одиниці, що відбиває ознаки означуваного, які розрізняються у певній мові. Сему часто умовно називають елементарною одиницею смислу.

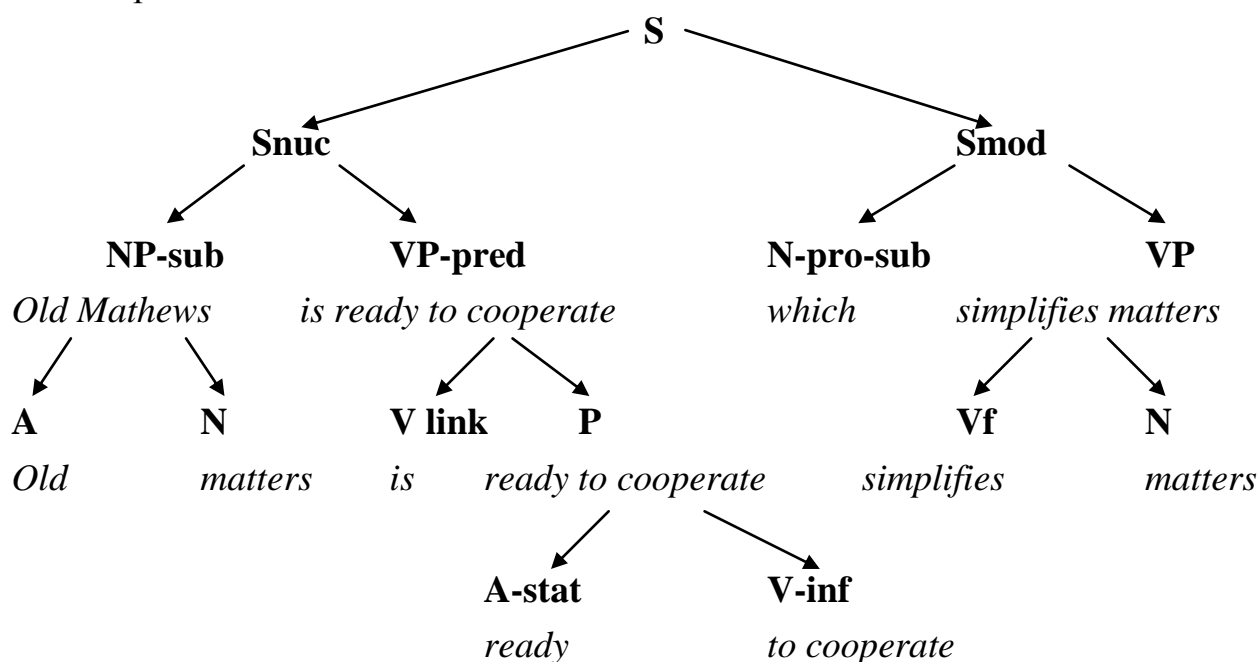
Першими дослідниками, що запропонували і розробили компонентний аналіз лексики, були американські антропологи У. Лаунсбері та Ф. Гудінаф, які за допомогою інформантів вивчали мови американських індіанців, зокрема терміни споріднення, спираючись на співставлення *мінімальних пар* порівн.: батько [старше покоління], [чоловіча стать], [пряме споріднення] і син [молодше покоління], [чоловіча стать], [пряме споріднення].

З другої половини ХХ століття основним матеріалом для компонентного аналізу стають дефініції тлумачних та ідеографічних словників типу тезауруса Роже, де лексика подана не за алфавітом, а за тематичними групами, що відображають певну систему понять (назви груп, до яких входить слово, можна розглядати як семи). Компонентний аналіз за словарними дефініціями передбачає виділення у дефініціях семантичних множників (за Ю.Н. Карауловим), тобто елементарних одиниць змісту, які, сполучаючись один з одним у різноманітних комбінаціях, задають значення будь-якого слова у певній мові.

Великий внесок у розробку компонентного аналізу зробили Дж. Катц, Дж. Фодор, Ю. Найда, Ю.Д. Апресян, І.В. Арнольд, Ю.Н. Караулов, Й.А. Стернін та ін. Розробка принципів компонентного аналізу продовжується. Метод є перспективним, оскільки він добре поєднується з методами дискурсивної парадигми.

До найбільш поширених **методів аналізу синтагматичних відносин** слід віднести **дистрибутивний метод**, генетично пов'язаний з американською структуралістською лінгвістикою 30-х-50-х років. Цей метод базується на понятті **дистрибуції**, яку можна визначити як суму усіх можливих оточень, у яких зустрічається та чи інша одиниця (фонема, морфема, слово тощо), тобто суму усіх можливих позицій одиниці відносно інших одиниць того ж рівня, їх **сполучуваність**. Для застосування методу вживаються численні умовні позначення, за допомогою яких складають дистрибутивні формули: make + N (make a coat/a decision); make + (the) + N + V (make the machine go); make + A (make sure); make + A + N + for + N (make a good wife for him). Метод застосовується для встановлення варіативності значення слова; у лексикографії.

Близьким до дистрибутивного методу є **аналіз безпосередніх складників**. Основи методу сформульовані Л. Блумфілдом. Метод засновано на припущенні, що будь-яка складна одиниця мови або тексту складається з двох більш простих одиниць – безпосередніх складників. Безпосередні складники теж можуть розкладатися на ще більш дрібні складники до елементарних неподільних. Якщо аналізу підлягає синтаксична конструкція, один із складників є ядерним, а другий – маргінальним. Для застосування методу вживається система умовних позначень. Наприклад, речення *Old Mathews is ready to cooperate, which simplifies matters* може бути розкладеним на безпосередні складники таким чином:

Цей метод широко використовувався у становленні автоматичного перекладу. Разом з тим, він є не зовсім адекватним для аналізу складних структур, частини яких накладаються одна на одну.

Ще один метод, **валентнісний аналіз** базується на понятті ‘валентність’, яке визначають як здібність слова певним чином реалізуватися у реченні і вступати у певні комбінації з іншими словами. У лінгвістику термін був введений С.Д. Кацнельсоном. С.Д. Кацнельсон вважав валентність властивістю значення слова, що передбачає наявність пустих місць, які потенційно можуть бути заповнені іншими словами. Найчастіше валентність пов’язують з дієсловом або предикатом і визначають кількістю *місць*. Наприклад, дієслова *fall, die* одновалентні, бо вони імплікують наявність лише одного місця – суб’єкта; до двохмісних можна зарахувати *kill, catch, break*, трьохмісних – *give, tell* тощо.

За ознакою валентності виділяють лексико-граматичні та ідеографічні класи одиниць мови. Під **лексичною валентністю** розуміють здатність слова (його лексико-семантичного варіанта) сполучатися з іншими словами, які створюють його **валентнісний набір**. Внесок у розробку методики валентнісного аналізу зробили В.І. Шаховський, О.Н. Селівестрова, М.Д. Степанова та ін.

До найбільш поширених методів дискурсивної парадигми слід віднести прагматичний аналіз, конвент-аналіз, трансакційний аналіз та дискурс-аналіз.

У підґрунті **прагматичного аналізу** лежить поняття *мовленнєвого акту*, що дозволяє трактувати мовлення як мовленнєву дію, в якій зосереджені інтенції мовця: запитати, привітати, пояснити, образити, спонукати до дії, висловити співчуття тощо. Засновниками методу вважають британських логіків Дж. Остіна та Дж. Серля, які сформулювали ідею мовленнєвого акту.

Контент-аналіз становить собою сукупність прийомів об’єктивного опису змісту і правил комунікації. Основа контент-аналізу – встановлення елементарної одиниці та об’єктивних характеристик її функціонування у межах дискурсу (тексту). Такою елементарною одиницею є *слово як символ*. Більш складною одиницею є *тема*. Найчастіше контент-аналіз застосовують у дослідженні функціонування соціальних оцінок в інституціональних типах дискурсу та міжособистісному спілкуванні.

Трансакційний аналіз набув поширення після виходу в світ праць Е. Берна. Його сутність полягає у вивченні міжособистісних стосунків з оперттям на засоби лінгвального і паралінгвального (жести, міміка, постава тіла) кодів та з урахуванням психологічних ігор, в яких виявляються “его-стани”

мовців, та сценаріїв, відповідно до яких часто підсвідомо діють учасники спілкування. Трансакційний аналіз використовує введені Е.Берном поняття “его-станів” мовців, таких як “Батько”, “Дорослий”, “Дитина”. Спілкування може бути ефективним лише у тому разі, коли воно відбувається з використанням однієї мови, тобто коли Батько розмовляє з Батьком, Дорослий з Дорослим, Дитина з Дитиною.

Дискурс-аналіз ставить за мету дослідження мовленнєвої діяльності людини з урахуванням соціального, психічного, психологічного, культурного контексту. В основі дискурс-аналізу лежить поняття інтеракції, соціальної взаємодії. Засоби мовного коду розглядаються не як сукупність універсальних смислів, а як сфера дій, за допомогою яких люди в повсякденній практиці впливають на поведінку, думки й емоції оточуючих. При цьому акцентується взаємозв’язок між мовленнєвими діями і соціально-культурним контекстом.

РОЗДІЛ 3

Основні вимоги до лінгвістичних досліджень

Обов'язковою умовою наукового дослідження є наявність *актуальності*, *новизни*, *достовірності* і *практичної* та *теоретичної значущості*.

Обґрунтування *актуальності* теми передбачає пояснення цінності роботи для сучасного розвитку лінгвістики, її відповідності пріоритетним напрямкам наукового пошуку, а також недостатньої вивченості або неоднозначності тлумачення. Доцільно також визначити, наскільки досліджуване явище є розповсюдженим у мові та мовленні.

Поняття *новизни* дослідження має різні аспекти: подолання труднощів, яких не змогли здолати попередники; уточнення тих чи інших положень з огляду на новітні доробки науки; розробка нових методик аналізу. Обґрунтовуючи новизну роботи, необхідно якнайповніше враховувати праці попередників.

Вимога *достовірності* передбачає, що її положення повинні спиратися на адекватний за об'ємом фактичний матеріал, а також відповідність об'єкта методу й методикам аналізу.

Обираючи тему та об'єкт дослідження, автор повинен визначитися щодо його *методологічної основи* і, відповідно, методик, які б відповідали його науковому завданню.

Теоретична цінність роботи пов'язана із внеском її положень та результатів у відповідні галузі лінгвістики. *Практична значущість* роботи полягає у можливості використання її результатів у тому чи іншому теоретичному курсі, а також спецкурсах і факультативах. Особливо важливою є прикладна корисність роботи: застосування її висновків та даних для подальшого розвитку інших наук, зокрема психології, соціології, перекладу, методики вкладання мов, лексикографії тощо.

Обираючи тему роботи, потрібно пам'ятати, що вона визначається не лише її *об'єктом*, а й *предметом*. Так, об'єктом дослідження на тему "Контрастивні стилістичні засоби втілення концепту ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ у художніх текстах У.С. Моема" є текстові фрагменти творів У.С. Моема, в яких втілено концепт ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ, а предметом – лінгвостилістичні засоби втілення концепту ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ у творах У.С. Моема.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Парадигматичні відносини у мові.
2. Синтагматичні відносини у мові.
3. Поняття 'парадигма'.
4. Поняття 'синтагма'.
5. Внутрішня та зовнішня лінгвістика.
6. Поняття 'система' та 'структура' мови.
7. Рівні мови.
8. Предметна царина фонології.
9. Предметна царина морфології.
10. Морфема як основна одиниця морфології.
11. Види морфем.
12. Предметна царина синтаксису.
13. Речення як основна одиниця синтаксису.
14. Предикативність.
15. Модальність.
16. Семантичний синтаксис.
17. Пропозиція.
18. Референція.
19. Комунікативний синтаксис.
20. Предметна царина лексикології.
21. Предметна царина фразеології.
22. Структурна лексикологія.
23. Семасіологія та ономасіологія.
24. Системний аспект вивчення словарної системи мови.
25. Синонімія.
26. Антонімія.
27. Омонімія.
28. Парономазія.
29. Стратифікаційний аспект вивчення словарної системи мови.
30. Функціональний аспект вивчення словарної системи мови.
31. Предметна царина стилістики.
32. Поняття про мовний знак.
33. Предметна царина семіотики.
34. Предметна царина синтактики.
35. Предметна царина семантики.
36. Денотат.
37. Конотат.

38. Оцінка у структурі конотата.
39. Образність у структурі конотата.
40. Емотивність у структурі конотата.
41. Функціонально-стилістична доречність слова/ідіоми.
42. Предметна царина прагматики.
43. Поняття мовленнєвого акту.
44. Предметна царина стилістики.
45. Поняття функціонального стилю.
46. Предметна царина соціолінгвістики.
47. Предметна царина гендерної лінгвістики.
48. Предметна царина когнітивної лінгвістики.
49. Поняття про концепт.
50. Предметна царина психолінгвістики.
51. Предметна царина лінгвокультурології.
52. Предметна царина дискурс-аналізу.
53. Співвідношення понять 'методологія', 'метод', 'методика'.
54. Позитивістська філософія як методологія лінгвістичного аналізу.
55. Філософія номіналізму як методологія лінгвістичного аналізу.
56. Феноменологія як методологія лінгвістичного аналізу.
57. Гіпотетико-дедуктивний метод лінгвістичного аналізу.
58. Гіпотеза, теорія, класифікація.
59. Методи аналізу парадигматичних відносин.
60. Метод опозицій.
61. Типи опозицій.
62. Компонентний аналіз.
63. Поняття семи.
64. Методи аналізу синтагматичних відносин.
65. Дистрибутивний аналіз.
66. Аналіз безпосередніх складників.
67. Валентнісний аналіз.
68. Прагматичний аналіз.
69. Контент-аналіз.
70. Трансакційний аналіз.
71. Дискурс-аналіз.
72. Обґрунтування предмета та об'єкта дослідження.
73. Обґрунтування актуальності.
74. Обґрунтування новизни.
75. Обґрунтування новизни теоретичної та практичної значущості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алефиренко Н.Ф.* Спорные вопросы семантики.— М.: Гнозис, 2005. — 326 с.
2. *Алефиренко Н.Ф., Золотых Л.Г.* Проблемы фразеологического значения и смысла: (в аспекте межуровневого взаимодействия языковых единиц). — Астрахань: Изд-во Астрах. гос. пед. ун-та, 2000. — 220 с.
3. *Амосова Н.Н.* Основы английской фразеологии. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. — 208 с.
4. *Апресян Ю.Д.* Избранные труды: В 2т. — М.: Языки русской культуры, 1995. — Т. 2: Интегральное описание языка и системная лексикография. — 768 с.
5. *Арнольд И.В.* Лексикология современного английского языка. — М.: Высшая школа, 1973. — 303 с.
6. *Арутюнова Н.Д.* Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. — М.: Наука, 1988. — 341 с.
7. *Арутюнова Н.Д.* Язык и мир человека. — 2-е изд. — М.: Языки русской культуры, 1998. — 896 с.
8. *Баранов А.Г.* Функционально-прагматическая концепция текста. — Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1993. — 182 с.
9. *Бартминьский Е.* Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике / Пер. с польского. — М.: Индрик, 2005. — 528 с.
10. *Бахтин М.М.* Эстетика словесного творчества. — М.: Искусство, 1986. — 444 с.
11. *Бацевич Ф.С.* Основы комунікативної лінгвістики. — К.: Академія, 2004. — 344 с.
12. *Белёхова Л.І.* Глосарій з когнітивної поетики.—Херсон: Айлант, 2004. — 124 с.
13. *Белёхова Л.І.* Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: Лінгвокогнітивний аспект. — Херсон: Атлант, 2002. — 368 с.

14. *Беликов В.И.*, Крысин Л.П. Социоллингвистика. – М.: РГГУ, 2001. – 439 с.
15. *Белл Р.Т.* Социоллингвистика. Цели, методы, проблемы. – М.: Междунар. отношения, 1980. – 318 с.
16. *Белова А.Д.* Лингвистические аспекты аргументации. – К.: КНУ, 1997. – 310 с.
17. *Бенвенист Э.* Общая лингвистика. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
18. *Бессонова О.Л.* Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти. – Донецьк: Вид-во Донецьк. нац. у-ту, 2002. – 362 с.
19. *Блумфильд Л.* Язык. – М.: Прогресс, 1968. – 607 с.
20. *Бодуэн де Куртенэ И.А.* Избранные труды по общему языкознанию. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – Т.1. – 384 с.; Т.2. – 391 с.
21. *Болдырев Н.Н.* Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. – Тамбов: ТГУ, 2001. – 123 с.
22. *Бондарко А.В.* Функциональная грамматика. – Л.: Наука, 1984. – 136 с.
23. *Брандес М.П.* Стилистика текста. Теоретический курс: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – П.: Прогресс-традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
24. *Брудный А.А.* Психологическая герменевтика. – М.: Лабиринт, 1998. – 332 с.
25. *Виноградов В.В.* Исследования по русской грамматике. Избр. тр. – М.: Наука, 1975. – 559 с.
26. *Виноградов В.В.* Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Лексикология и лексикография. Избр. тр.– М.: Наука, 1977. – 312 с.
27. *Вольф Е.М.* Функциональная семантика оценки. – М.: Наука, 1985. – 228 с.
28. *Воркачев С.Г.* Сопоставительная этносемантика телеономных концептов “любовь” и “счастье”: (Русско-английские параллели). – Волгоград, 2003. – 163 с.
29. *Воробьева О.П.* Текстовые категории и фактор адресата. – К.: Вища школа, 1993. – 200 с.

30. *Выготский Л.С.* Избранные психологические исследования. Мышление и речь. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
31. *Гак В.Г.* Сопоставительная лексикология. – М.: Междунар. отношения, 1977. – 264 с.
32. *Гак В.Г.* Языковые преобразования. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
33. *Горелов И.Н., Седов К.Ф.* Основы психолингвистики. – М.: Лабиринт, 2004. – 320 с.
34. *Горошко Е.И.* Интерактивная модель свободного ассоциативного эксперимента. – Харьков; М.: Каравелла, 2001. – 320 с.
35. *Грайс Г.П.* Логика и речевое общение // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – С. 217-237.
36. *Гумбольдт В. фон.* Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
37. *Дейк Т.А. ван.* Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
38. *Ерасов Б.С.* Социальная культурология. – 2-е изд. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 591 с.
39. *Жаботинская С.А.* Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського університету. – 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
40. *Жаботинская С.А.* Теория номинации: когнитивный ракурс // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – 2003. – № 478. – С. 145-164.
41. *Жаботинська С.О.* Посесивна конструкція і концептуальні трансформи // Мова. Людина. Світ: До 70-річчя професора М. Кочергана. Зб. наук. пр. – Видавн. центр Київ. держ. лінгв. ун-ту, 2006. – С.178-192.
42. *Жуков В.П.* Русская фразеология. – М.: Высш. шк., 1986. – 309 с.
43. *Ивин А.А.* Основания логики оценок. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1976. – 230 с.

44. *Ильин М.В.* Слова и смыслы. Опыт описания ключевых политических понятий. – М.: Рос. полит. энцикл., 1997. – 432 с.
45. *Залевская А.А.* Введение в психолингвистику. – М.: РГГУ, 1999. – 382 с.
46. *Кагановська О.М.* Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): Монографія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2002. – 292 с.
47. *Карабан В.И.* Сложные речевые единицы. Прагматика английских асиндетических полипредикативных образований. – К.: Вища школа, 1989. – 131 с.
48. *Карасик В.И.* Языковой круг: Личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
49. *Карасик В.И.* Язык социального статуса. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 333 с.
50. *Караулов Ю.Н.* Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
51. *Кирилина А.* Гендер: лингвистические аспекты. – М.: РАН, 1999. – 180 с.
52. *Кобозева И.М.* Лингвистическая семантика. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
53. *Колегаева И.М.* Текст как единица научной и художественной коммуникации. – Одесса, 1991.
54. *Красных В.В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с.
55. *Кронгауз М.А.* Семантика. – М.: РГУ, 2001. – 399 с.
56. *Кубрякова Е.С.* Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: РАН Институт языкознания, 1997. – 327 с.
57. *Кубрякова Е.С.* Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
58. *Леонтович О.А.* Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения. – Волгоград: Перемена, 2002. – 434 с.

59. *Леонтьев А.А.* Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
60. *Логический анализ языка. Культурные концепты.* – М.: Наука, 1991. – 204 с.
61. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 280 с.
62. *Мартинюк А.П.* Конструювання гендеру в англomовному дискурсі. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
63. *Маслова В.А.* Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
64. *Минский М.* Фреймы для представления знаний. – М.: Энергия, 1979. – 152 с.
65. *Морозова Е.И.* Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект: Монография. – Харьков: Экограф, 2005. – 300 с.
66. *Мышкина Н.Л.* Динамико-системное исследование смысла текста. – Красноярск: КГУ, 1991. – 212 с.
67. *Никитин М.В.* Лексическое значение в слове и словосочетании. – Владимир: Изд-во Владимир. гос. ун-та, 1974. – 127 с.
68. *Никитин М.В.* Курс лингвистической семантики. – СПб, 1996. – 760 с.
69. *Никитин М.В.* Основы лингвистической теории значения. – М.: Высшая школа, 1988. – 168 с.
70. *Павленис Р.И.* Проблема смысла. Современный логико-философский анализ языка. – М.: Наука, 1983. – 286 с.
71. *Попова З.Д., Стернин И.А.* Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж: Истоки, 2003. – 191 с.
72. *Почепцов О.Г.* Основы прагматического описания предложения. – К.: Вища школа, 1986. – 116 с.
73. *Почепцов Г.Г. (мол.)* Теорія комунікації. – К.: Наукова думка, 1996. – 175 с.
74. *Приходько А.М.* Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 292 с.

75. *Рахилина Е.В.* Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость. – М.: Русские словари, 2000. – 416 с.
76. *Селиванова Е.А.* Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. – К.: ЦУЛ, “Фитосоциоцентр”, 2002. – 336 с.
77. *Селіванова О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
78. *Сёрль Дж. Р.* Классификация иллокутивных актов // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 170-194.
79. *Сёрль Дж. Р.* Косвенные речевые акты // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 195-222.
80. *Слышкин Г.Г.* От текста к символу: Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. – М.: Academia, 2000. – 128 с.
81. *Слышкин Г.Г.* Лингвокультурные концепты и метаконцепты: Монография. – Волгоград: Перемена, 2004. – 340 с.
82. *Соломоник А.* Семиотика и лингвистика. – М.: Молодая гвардия, 1995. – 352 с.
83. *Соломоник А.* Позитивная семиотика (о знаках, знаковых системах и семиотической деятельности). – Мн.: МЕТ, 2004. – 191 с.
84. *Сорокин Ю.А.* Психолингвистические аспекты изучения текста. – М.: Наука, 1985. – 168 с.
85. *Сорокин Ю.А.* Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1992. – 543 с.
86. *Соссюр Ф. де.* Труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1977. – 695 с.
87. *Степанов Ю.С.* Константы: словарь русской культуры. – М.: Академический проект, 2001. – 990 с.

88. *Степанов Ю.С.* Основы общего языкознания. – М.: Просвещение, 1975. – 271 с.
89. *Степанов Ю.С.* Язык и метод: К современной философии языка. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 784 с.
90. *Стернин И.А.* Введение в речевое воздействие. – Воронеж: ВГУ, 2001. – 252 с.
91. *Телия В.Н.* Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
92. *Тестелец Я.Г.* Введение в общий синтаксис. – М.: Российск. гос. гумант. ун-т, 2001. – 800 с.
93. *Трубецкой Н.С.* Избранные труды по филологии. – М.: Наука, 1987. – 604 с.
94. *Уорф Б.* Отношение норм поведения и мышления к языку // Новое в лингвистике. – М.: Изд-во иностр. лит., 1960. – Вып. 1. – С. 135-168.
95. *Фрумкина Р.М.* Цвет, смысл, сходство. Аспекты психолингвистического анализа. – М.: Наука, 1984. – 176 с.
96. *Чейф У.Л.* Значение и структура языка. – М.: Наука, 1975. – 432 с.
97. *Чернейко Л.О.* Лингвофилософский анализ абстрактного имени. – М.: Высшая школа, 1997. – 319 с.
98. *Швейцер А.Д.* Современная социолингвистика. Теория, проблемы, методы. – М.: Наука, 1976. – 176 с.
99. *Шевченко И.С.* Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія”. – 2006. – № 725. – С. 192-195.
100. *Шевченко І.С., Морозова О.І.* Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків: Константа, 2005. – С. 21-28.

101. *Шейгал Е.И.* Семиотика политического дискурса. – М.: ИТДГК “Гнозис”. – 326 с.
102. *Щерба Л.В.* Языковая система и речевая деятельность // О частях речи в русском языке. – Л.: Наука, 1974. – С. 77-99.
103. *Якубинский Л.П.* Избранное: Язык и его функционирование. – М.: Наука, 1986. – 207 с.
104. *Bosmajian H.* The Language of oppression. – Washington: Public Affairs Press, 1974. – 156 p.
105. *Brown G., Yule G.* Discourse analysis. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. – 288 p.
106. *Cameron D.* Feminism and linguistic theory. – N.Y.: Palgrave, 1992. – 247 p.
107. *Carston R.* Thoughts and utterances: The Pragmatics of explicit communication. – L.: Blackwell, 2002. – 418 p.
108. *Coates J.* Women, men and language. – L.; N.Y.: Longman, 1986. – 228 p.
109. *Croft W.* Cognitive linguistics. – Cambridge: CUP, 2004. – 368 p.
110. *Dijk T.A. van.* Studies in the pragmatics of discourse. – The Hague: Mouton, 1981. – 331 p.
111. *Discourse analysis: the sociolinguistic analysis of natural language.* – Oxford: Blackwell, 1983. – 272 p.
112. *Fairclough N.* Language and power. – L.: Longman, 1989. – 259 p.
113. *Fasold R.* Sociolinguistics of language. – L.; N.Y.: Longman, 1990. – 201 p.
114. *Fauconnier G.* Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural languages. – Cambridge (Mass.): MIT, 1985.
115. *Fauconnier G.* Mappings in thought and language. – Cambridge, U.K.: CUP, 1997. – 205 p.
116. *Fernando Ch.* Idioms and idiomaticity. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 256 p.
117. *Fillmore Ch.* Frames and the semantics of understanding // Quaderni di Semantica. – 1985. – № 6(2). – P. 222-253.

118. *Fillmore Ch.* The case for case // Bach E.& R.T. Harnis (eds.). – Universals in linguistic theory. – N.Y.: Holt, Rinehart and Winston, 1968. – P. 1-88.
119. *Fillmore Ch.* The case for case reopened // Cole P. & J.M. Saddock (eds.). – Syntax and Semantics. – V. 8: Grammatical Relations. – N.Y.: Academic Press, 1977. – P. 59-81.
120. *Foucault M.* The Archeology of knowledge. – L.: Tavistok Publications, 1972. – 218 p.
121. *Garfinkel H.* Studies in ethnomethodology. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1967. – 288 p.
122. *Gibbs R.W.* The poetics of mind: figurative thought, language and understanding. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 540 p.
123. *Goaty A.* The language of metaphors. – L.: Routledge, 1997. – 360 p.
124. *Goffman E.* Frame analysis: An Essay on the organization of experience. – N.Y.: Harper&Row, 1974. – 586 p.
125. *Goffman E.* Forms of talk. – Oxford: Blackwell, 1981. – 335 p.
126. *Goffman E.* Interactional ritual: Essays on face to face behavior. – N.Y.: Anchor/Doubleday, 1967. – 270 p.
127. *Goffman E.* Gender display // Studies in the Anthropology of Visual Communication. – 1976. – Vol. 3. – P. 69-77.
128. *Goldberg A.* Constructions.– Chicago: Univ. of Chicago Press, 1995. – 265 p.
129. *Grady J.* Foundations of meaning: Primary metaphors and primary scenes: PhD dissertation. – Berkley: Un-ty of California, 1997. – 180 p.
130. *Gumpertz J.J.* Language in social groups. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1971. – 350 p.
131. *Gumpertz J.J., Cook-Gumpertz J.* Language and communication of social identity // Language and literacy for education perspective. – Oxford: Oxford Univ. Press, 1988. – 307 p.
132. *Holmes J.* Women, men and politeness. – L., NY.: Longman, 1995. – 254 p.
133. *Jackendoff R.* Towards an explanatory semantic representation // LI. – 1976. – Vol. 7, № 1. – P. 89-150.

134. *Jackendoff R.* Sense and reference in a psychologically based semantics // Talking minds. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1984. – P. 49-72.
135. *Jackendoff R.* Consciousness and the computational mind. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1987.
136. *Jackendoff R.* Semantic structures. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1990.
137. *Jackendoff R.* Language of the mind: Essays on mental representation. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1992 (a).
138. *Jackendoff R.* What is a concept? // Frames, fields, and contrasts. New essays in semantics and lexical organization. – Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1992(b). – P. 191-209.
139. *Jackendoff R.* Semantics and cognition. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1993. – 287 p.
140. *Jackendoff R.* Is there a faculty of social cognition? // Noam Chomsky: Critical assessments. – L., 1994. – Vol. 3: Anthropology. – P. 629-643.
141. *Jespersen O.* Language: Its nature, development and origin. – L.: George Allen& Unwin, 1922. – 448 p.
142. *Johnson M.* The Body in the mind: The Bodily basis of meaning, imagination, and reason. – Chicago: Univ. of Chicago Press, 1987. – 234 p.
143. *Johnson-Laird P.N.* Mental models in cognitive science // Cognitive Science. – 1980. – №4. – P. 72-115.
144. *Kempson R.M.* Semantic theory. – Cambridge: CUP, 1995. – 289 p.
145. *Kovecses Z.* Emotion concepts. – New York: Springer Verlag, 1990. – 221 p.
146. *Kovecses Z.* Metaphor. A Practical introduction. – Oxford: Oxford Univ. Press, 2002. – 285 p.
147. *Kovecses Z.* The Language of love. The Semantics of passion in conversational English. – Toronto: Associated Univ. Press, 1988. – 96 p.
148. *Labov W.* Sociolinguistic patterns. – Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1972. – 344 p.
149. *Lakoff G.* Women, fire and dangerous things: What categories reveal about the mind. – Chicago: Univ. of Chicago Press, 1987. – 614 p.

150. *Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by.* – Chicago: Chicago Un-ty Press, 1980. – 242 p.
151. *Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to western thought.* – N.Y.: Basic Books, 1999. – 602 p.
152. *Langacker R.W. Foundations of cognitive grammar.* – Stanford, C.A.: Stanford Un-ty Press, 1987. – 515 p.
153. *Langacker R.W. Grammar and conceptualization.* – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2000.
154. *Lasswell H. Power and society* // New Haven: Yale Univ. Press, 1950. – 295 p.
155. *Levinson S.C. Pragmatics.* – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. – 420 p.
156. *Lyons J. Natural language and universal grammar.* – Cambridge: CUP, 1991. – Vol. 1: Essays in linguistic theory. – 316 p.
157. *Phraseology. Theory, analysis and application/ Ed. By A.P. Cowie.* – Oxford: Clarendon Press, 1998. – 247 p.
158. *Schank R.C. Goal-based scenarios* // Beliefs, reasoning and decision making. – Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1994. – P. 1-32.
159. *Schiffrin D. Approaches to discourse.* – Oxford; Cambridge, Mass.: Blackwell, 1994. – 470 p.
160. *Tannen D. That's what I mean! How conversational style makes or breaks relationship.* – N.Y.: William Morrow, 1986. – 320 p.
161. *Taylor J.R. Linguistic categorization: Prototypes in Linguistic Theory.* – L., N.Y.: Routledge, 1995. – 318 p.
162. *Trudgill P. Sociolinguistics: an introduction to language and society.* – Harmondsworth: Penguin, 1984. – 204 p.
163. *Turner M. The literary mind: The origin of thought and language.* – N.Y.; Oxford: OUP, 1998. – 187 p.
164. *Wales K. Personal pronouns in present day English.* – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1996. – 234 p.

165. *West C., Zimmerman D.H.* Women's place in everyday talk: Reflections on parent-child interaction // *Social Problems*. – 1977. – № 24. – P. 521-529.
166. *West C., Zimmerman D.H.* Small insults: A Study of interruptions in cross-sex conversations between unacquainted persons // *Language, gender and society* / Ed. by B. Thorne, Ch. Kramarae, N. Henley. – Rowley, Mass.: Newbury House, 1983. – P. 102-117.
167. *West C., Zimmerman D.H.* Doing gender // *Gender and Society*. – 1987. – № 1(2). – P. 125-151.
168. *Wierzbicka A.* Lexicography and conceptual analysis. – Ann Arbor: Karoma, 1985. – 327 p.
169. *Wierzbicka A.* A semantic metalanguage for the description and comparison of Wierzbicka A. *Lingua Mentalis: The Semantics of Natural Language*. – Sydney: Academic Press, 1980. – 367 p.
170. *Wierzbicka A.* Semantic primitives.– Sydney: Academic Press, 1972. – 340 p.
171. *Yule G.* Pragmatics. – Oxford: Oxford Univ. Press, 1996. – 138 p.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1

1. Синтагматичні відносини:
 - (а) відкриті для спостереження дослідником;
 - (б) є мета-конструктом;
 - (в) мають системний характер.
2. Набір словоформ *girl – girls – girl's – girls* слід охарактеризувати як:
 - (а) синтагму;
 - (б) графему;
 - (в) парадигму.
3. Лексичні морфеми:
 - (а) прямо пов'язані з нелінгвістичною дійсністю, диференціюють свої значення парадигматично;
 - (б) напряду пов'язані з нелінгвістичною дійсністю, диференціюють свої значення синтагматично;
 - (в) опосередковано пов'язані з нелінгвістичною дійсністю, диференціюють свої значення в межах опозицій.
4. Неологізми, історизми, архаїзми є предметом:
 - (а) функціональної лексикології;
 - (б) системної лексикології;
 - (в) стратифікаційної лексикології.
5. 'Локуція' є терміном:
 - (а) функціональної лексикології;
 - (б) стилістики;
 - (в) прагматики.
6. Встановіть пропозицію такого набору речень: *She depended on her parents for money/ Did she depend on her parents for money?/ She shouldn't depend on her parents for money/ She must have depended on her parent for money.*
7. Встановіть і порівняйте денотативні й конотативні компоненти значення номінацій: *a beautiful woman – a goddess; an untidy woman – an old bag; aggressive woman – a battle-axe/warhorse/bitch; a pretty-looking woman – cookie/kitten.*
8. 'Інтуїція' є терміном:
 - (а) феноменології;
 - (б) суб'єктивізму;
 - (в) об'єктивного реалізму.

9. Дайте приклади одномісних, двохмісних, трьохмісних дієслів.
10. Наведіть приклади еквіполентних, градуальних та привативних опозицій.

ТЕСТ 2

1. Парадигматичні відносини:
- (а) відкриті для спостереження дослідником;
 - (б) є мета-конструктом;
 - (в) мають системний характер.
2. Наведіть приклади еквіполентних, градуальних та привативних опозицій.
3. Дайте приклади одномісних, двохмісних, трьохмісних дієслів.
4. Встановіть пропозицію такого набору речень: *She depended on her parents for money/ Did she depend on her parents for money?/ She shouldn't depend on her parents for money/ She must have depended on her parent for money.*
5. Встановіть і порівняйте денотативні й конотативні компоненти значення номінацій: *a beautiful woman – a goddess; an untidy woman – an old bag; aggressive woman – a battle-axe/warhorse/bitch; a pretty-looking woman – cookie/kitten.*
6. Метод опозицій застосовується для аналізу:
- (а) синтагматичних відносин;
 - (б) парадигматичних відносин;
 - (в) дискурсу.
7. 'Інтенціональність' є терміном:
- (а) феноменології;
 - (б) суб'єктивізму;
 - (в) об'єктивного реалізму.
8. Мовленнєвий акт є терміном:
- (а) фонології;
 - (б) лексикології;
 - (в) прагматики.
9. Семасіологія є частиною:
- (а) лексикології;
 - (б) стилістики;
 - (в) теорії дискурсу.
10. Дистрибутивний метод застосовується для аналізу:
- (а) синтагматичних відносин;
 - (б) парадигматичних відносин;
 - (в) дискурсу.

ЗМІСТ

Розділ 1.	Основні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці: предметна царина та термінологічний апарат.....	3
Розділ 2.	Методологічне підґрунтя лінгвістичного аналізу.....	13
	2.1. Філософсько-методологічне підґрунтя лінгвістичних досліджень.....	13
	2.2. Основні методи лінгвістичного аналізу.....	17
Розділ 3.	Основні вимоги до лінгвістичних досліджень.....	22
	Питання для обговорення.....	23
	Рекомендована література.....	25
	Тести.....	37

Навчальне видання

Мартинюк Алла Петрівна

Основи наукових досліджень у лінгвістиці

Відповідальний за випуск І. В. Тепляков
Редактор І. Ю. Агаркова
Коректор О. В. Гавриленко

Підписано до друку 8/01.2008 Формат 60x84/16 Ум. друк. арк. 3,72
Обл. вид. арк. 4,0 Наклад 100 прим. Ціна договірна. Папір офсетний.
Друк різнографічний

61077, Харків, майдан Свободи 4, Харківський національний університет імені В. Н.
Каразіна, організаційно-видавничий відділ НМЦ